

W najnowszym, 141 numerze „Didaskaliów”

VOLKSBÜHNE

Aneta Pawlak. Volksbühne była Berlinem

Aneta Pawlak opisuje kolejne etapy zmiany dyrekcji w Volksbühne w Berlinie. Śledzi wypowiedzi byłych pracowników teatru (m.in. Franka Castorfa, Berta Neumanna), obecnego dyrektora (Chrisa Dercona) i miejskich urzędników. Wskazuje na zmianę profilu teatru, jaką niesie nowa koncepcja programowa, według której Volksbühne ma stać się miejscem fuzji teatru, sztuki performansu, muzyki i sztuk plastycznych. Autorka wskazuje na niebezpieczeństwo propozycji Dercona, która zaprzepaszcza dotychczasowy polityczny i lokalny wymiar tego teatru, a zamiast niego proponuje kapitalistyczne i konsumpcyjne metody budowania relacji z odbiorcą.

Karolina Prykowska-Michalak. Do kogo należy teatr? Zmiany w teatrach Berlina

Karolina Prykowska-Michalak analizuje zmiany repertuarowe i programowe trzech berlińskich scen – Volksbühne, Berliner Ensemble i Staatsoper Unter den Linden – będące wynikiem zmian na stanowiskach dyrektorów. Autorka tłumaczy sposób funkcjonowania teatrów niemieckich, zaznaczając jednocześnie odmienną organizacyjną teatrów berlińskich. Przedstawiając organizacyjne, prawne i systemowe uwikłanie każdej ze scen oraz kontekst historyczny ich funkcjonowania, autorka opisuje wpływy polityki kulturalnej władz miasta na sposób działania teatrów.

Thomas Irmer. Wysadzony sarkofag

Thomas Irmer recenzuje „Fausta” Franka Castorfa (Volksbühne w Berlinie, prem.: 3.03.2017). Autor zwraca uwagę na niekanoniczne odczytanie dramatu Goethego i zaburzoną chronologię poszczególnych części oraz scen. Wskazuje też na intertekstualność przedstawienia, dzięki której Castorf wprowadził kolejne poziomy znaczeniowe, wyostrowając w ten sposób wątki polityczne, dotyczące przede wszystkim kolonialnych podbojów Algierii przez Francuzów i politycznych zagrywek urzędników Berlina, które doprowadziły do zmiany dyrekcji w Volksbühne.

Reguła Volksbühne, „Faust” Goethego i prawdziwa historia. Z Frankiem Castorfem rozmawia Thomas Irmer

Thomas Irmer rozmawia z Frankiem Castorfem o „Fauście” (Volksbühne w Berlinie, prem.: 3.03.2017). Castorf opowiada o swojej fascynacji Goethem i tłumaczy strategię dramaturgiczne wykorzystane w przedstawieniu. Opowieść o inscenizacji staje się pretekstem do poruszenia tematów politycznych i historycznych: historia kolonializmu (przede wszystkim podboju Algierii przez Francję w pierwszej połowie XIX wieku), znaczenie Volksbühne dla Berlina. Reżyser przywołuje polityczno-społeczne tło przełomu lat 80. i 90. XX wieku, kiedy przejmował dyrekcję w Volksbühne, i zastanawia się, co wówczas znaczyło dla niego NRD wobec zachodniej części Niemiec.

ROSJA

Katarzyna Osińska. Teatr w Rosji – sto lat po rewolucji

Katarzyna Osińska rysuje szeroką perspektywę współczesnego teatru rosyjskiego. Pisze o przygotowanym w berlińskim Hebbel am Ufer projekcie „Eternal Russia” autorstwa Mariny Dawydowej i Wiery Martynow, przedstawiającym historię „Wiecznej Rosji” od imperium aż po współczesność, a także o szeregu innych spektakli: „Pole, Wołkostriełow” Kseni Pierietruchiny i Dmitrija Wołkostriełowa; wyprodukowany w Teatrze Narodów „Dychanije” Marata Gacałowa; zrealizowane na podstawie tekstu Bertolta Brechta „Rozmowy uchodźców” Konstantina Uczitiela i Władimira Kuzniecowa. Osińska nawiązuje też do Teatru.doc oraz Russian Case w ramach Złotej Maski oraz przybliża kontrowersyjną sprawę aresztowania reżysera Kirilla Sieriebriennikowa.

TEATR A KOŚCIÓŁ

Marta Kufel. Polskie powroty Chrystusa

Marta Kufel zastanawia się nad procesem powstawania znaczeń podczas dramatyzacji w dziele sztuki postaci powracającego Chrystusa oraz społeczno-politycznymi implikacjami tej figury. Autorka posługuje się przykładem „Apocalypsis cum figuris”. Spektakl Jerzego Grotowskiego umieszcza w kontekście krytycznego kazania prymasa Stefana Wyszyńskiego z 1976 roku i odczytuje wbrew tradycji interpretacyjnej, związanej z kategorią bluźnierstwa, jako ekspresję społecznych napięć i wyraz chęci zastąpienia opresyjnej rzeczywistości fantazją o lepszym świecie.

**Zuzanna Berendt. „Czy na to odzyskaliśmy wolność?”. Kościół a „Białe małżeństwo”
Tadeusza Różewicza**

Punktem wyjścia dla tekstu Zuzanny Berendt jest recepcja krytyczna spektaklu „Białe małżeństwo”, wyreżyserowanego przez Weronikę Szczawińską w Teatrze im. Stefana Żeromskiego w Kielcach w 2010 roku. Nawiązując do słów kazania prymasa Stefana Wyszyńskiego z 1976 roku, w którym potępił „Białe małżeństwo”, autorka zastanawia się nad krytycznym potencjałem dramatu wobec sposobu ujmowania przez Kościół katolicki takich kategorii jak wolność, rodzina oraz płęć. Berendt skupia się przede wszystkim na prezentowanym przez Różewicza obrazie rodziny oraz kreacji głównej bohaterki dramatu.

Ewa Guderian-Czaplińska. Gołe niebo

Przedmiotem refleksji tekstu jest funkcjonowanie religii katolickiej w dramatach Mariana Pankowskiego. Autorka przedstawia skomplikowany stosunek pisarza do religii i dogmatów wiary, zestawiając debiutancki dramat Pankowskiego „Biwak pod gołym niebem” z pierwszym utworem T. S. Eliota z cyklu „Poematów Ariela”. Oba utwory stanowią parafrazę historii o narodzinach Jezusa, wyraźnie wydobywając na pierwszy plan historię Trzech Króli oraz paradoksalne połączenie momentu narodzin i śmierci. Za najważniejszą kategorię łączącą oba utwory autorka uznaje zwątpienie, które traktuje jako wyraz stosunku twórców do dogmatów wiary.

DOKUFIKCJE

Małgorzata Sugiera. Efekty i afekty w mockumentalnych raportach z misji kosmicznych

Małgorzata Sugiera przygląda się wybranym filmom o podróżach w kosmos z perspektywy strategii filmowych korzystających z poetyki dokumentu: mockumentu i *found footage*. Opisuując sposób budowania dramaturgii wybranych produkcji („Wirtualna podróż na planetę Darwin 4”, „Raport z Europy”, „Apollo 18” i „Dark Side of the Moon”), zwraca uwagę na kluczowy w kwestii percepcji poziom pozatekstualny (dotyczący realnego świata), pozwalający widzowi na samodzielną i krytyczną refleksję. Sugiera stawia tezę, że analiza strategii dokumentalnych wykorzystanych w wybranych filmach zaprzecza przekonaniu, że żyjemy w epoce informacji, proponuje raczej „epokę mediów cyfrowych”, które zmieniają naszą percepcję, sposób selekcjonowania faktów i wpływają na umiejętność krytycznego opiniowania obiektywności naukowych relacji.

Mateusz Borowski. Fakty i afekty. Horror w erze (inteligentnych) maszyn

Mateusz Borowski opisuje strategie *found footage* i mockumentu wykorzystywane w budowaniu dramaturgii horrorów (np. „Blair Witch Project”, „Paranormal activity” oraz powieści Brama Stockera „Dracula”). Opisuje mockumentalne strategie budowania narracji i zastanawia się nad ich afektywnym potencjałem. Zwraca uwagę, że narzędzia dokumentalne „odnowiły konwencję kina grozy, dostarczając nowych środków wywoływania efektu realności i skutecznego budowania napięcia”. Borowski sytuuje swoje rozpoznania na tle rozwoju nowych mediów i technologii oraz ostatnich sukcesów populizmu i dyskursu „postprawdy” jako strategii stosowanych podczas kampanii wyborczych.

EMPATIA

Julia Kluzowicz. Zobaczyć to, czego inni nie widzą – notatki z prób Stefana Kaegiego

Autorka pisze o spektaklu „Dach” w reżyserii Stefana Kaegiego w ramach festiwalu Ciudades Paralelas w Warszawie (27.05 – 03.06.2011). Kluzowicz relacjonuje przebieg pracy reżysera z główną bohaterką, aktorką-amatorką, skupiając się na procesie tworzenia scenariusza na podstawie jej biografii, a także sposobie komunikacji między nią a Kaegim. Autorka zwraca uwagę na specjalne przedmioty, zaprezentowane w „Dachu”, które ułatwiają bohaterce egzystencję w przestrzeni domu i miasta. Opisując przebieg prób, zwraca uwagę na społeczny wymiar spektaklu – poznanie przez widzów autentycznej historii niewidomej Karoliny, jej codzienności i percepcji świata.

O empatii w sferze publicznej. Krystyna Duniec rozmawia z Markiem Beylinem, Łukaszem Chotkowskim, Jolantą Janiczak, Joanną Pawluśkiewicz, Anną Smolar, Igorem Stokfiszewskim

Rozmówcy rozważają metody, mogące wpłynąć na wyzwolenie empatii we współczesnym społeczeństwie przepełnionym agresją, przemocą, mową nienawiści. Skupiają się na roli sztuki w budowaniu strategii empatycznych na przykładzie spektakli, m.in.: „Dybuk” Anny Smolar, „Kłątwa” Olivera Frlijicia oraz projektu edukacyjnego „Duży pies nie szczeka”. Uczestnicy debaty zwracają uwagę na silnie zakorzenione w społeczeństwie stereotypy i klisze myślowe, z którymi walka nigdy nie przychodzi bezboleśnie.

REPERTUAR

Paweł Schreiber. Solidarność

Paweł Schreiber pisze o dwóch premierach kończących sezon 2016/2017 w Teatrze Polskim w Bydgoszczy: „Solidarność. Rekonstrukcja” (reż. Paweł Wodziński, prem.: 23.06.2017) oraz „Workplace” (reż. Bartosz Frąckowiak, prem.: 24.06.2017). Schreiber zauważa, że w „Solidarności. Rekonstrukcji” zostaje poddany refleksji utopijny model samorządnego teatru proponowany przez Frąckowiaka i Wodzińskiego, który przez dokonaną z początkiem tego sezonu zmianę dyrekcji nie ma szans na realizację. „Workplace” autor uznaje za wzorcowy przykład spektaklu zaangażowanego społecznie, docenia oszczędną formę i aktualny temat, którym są relacje w miejscu pracy, determinowane przez zasady działania wolnego rynku.

Maryla Zielińska. Pani Bóg, wonsz i wolność

Maryla Zielińska pisze o spektaklu „Biblia. Rdz. 1-11. Księga ludzi wolnych” w reżyserii Michała Zadary (Nowy Teatr w Warszawie, Centrala, prem.: 1.09.2017). Autorka zauważa, że publiczność została zaproszona do współtworzenia scenicznego świata poprzez działania aktorów, które miały wywoływać poczucie równości, wolności, wspólnoty. Tak zaaranżowane interakcje z publicznością postrzega jako formę nieopresyjnej edukacji połączonej z zabawą. Podkreśla dydaktyczny wymiar zabiegów, mających przełamywać utarte wzorce dotyczące pojmowania religii, np.: obsadzenie w roli Boga dwunastoletniej Julki, czytanie Biblii wspan, zwrócenie uwagi widzów na mnogość tłumaczeń Biblii.

Iwona Kurz. Rozpad

Iwona Kurz pisze o spektaklu „Upadanie” w reżyserii Árpáda Schillinga (Teatr Powszechny w Warszawie, prem.: 30.06.2017). Autorka analizuje spektakl węgierskiego reżysera z jednej strony jako diagnozę współczesnej polskiej rzeczywistości, a z drugiej jako dzieło teatralne o skomplikowanym rodowodzie gatunkowym, w którym obecne są strategie metateatralne. Autorka krytycznie odnosi się do przedstawionej w „Upadaniu” wizji rodziny i społeczeństwa, wskazując na zawarte w niej uproszczenia opozycji pomiędzy liberałami a konserwatystami i formułowane pobieżnie diagnozy, w których brakuje artykulacji konkretnych postaw politycznych. W podsumowaniu Kurz zestawia spektakl z ostatnimi produkcjami Teatru Powszechnego realizowanymi pod szyldem „teatru, który się wtrąca”.

Marcelina Obarska. Jesteś dziwny. Lubię cię

Marcelina Obarska recenzuje dwa spektakle Anny Karasińskiej: „Fantazję” (TR Warszawa, prem.: 9.04.2017) i „Wszystko zmyślane” (Narodowy Stary Teatr w Krakowie, prem.: 23.06.2017). Obarska wskazuje na to, że w centrum obu analizowanych w tekście spektakli znajdują się kwestie „wyobraźni, iluzyjności i imitacyjności teatru”. Przywołując debiutancki spektakl Karasińskiej – „Ewelina płacze” (2015) – zwraca uwagę na jej konsekwencję w budowaniu i rozwijaniu własnej strategii i estetyki teatralnej. Kluczowymi cechami teatru Karasińskiej są zdaniem Obarskiej: dziwność, cudowność i potencjał wyobraźni, koncentracja na momencie kreacji, który staje się głównym tematem przedstawień.

Katarzyna Lemańska. A was co napędza?

Katarzyna Lemańska recenzuje spektakl „Gdyby Pina nie paliła, to by żyła” w reżyserii Cezarego Tomaszewskiego (Teatr Dramatyczny w Wałbrzychu, prem.: 12.05.2017). Autorka pisze o strukturze spektaklu opartej na technice montażu oraz wprowadzeniu wielu wątków, wychodzących od postaci niemieckiej choreografki i tancerki Piny Bausch. Temat śmierci i utraty łączył się w spektaklu z anegdotycznym potraktowaniem epizodów z życia Bausch i zespołu Tanztheater Wupperta. Rzecz ma też wymiar teatralny, kiedy np. aktorzy Teatru Dramatycznego wcielają się w tancerzy.

Katarzyna Dobrowolska. Być nadwrażliwym, ratować nadwrażliwych?

Katarzyna Dobrowolska recenzuje „Pannę Nikt” w reżyserii Pawła Passiniego (Wrocławski Teatr Współczesny, prem.: 20.05.2017). Autorka skupia się na wskazaniu związków między psychicznym stanem głównej bohaterki, nastoletniej Marysi, a środkami artystycznymi wykorzystanymi w spektaklu. Dobrowolska odnajduje w onirycznej strukturze spektaklu refleksję na temat nadwrażliwości jako cechy jednocześnie cennej i niebezpiecznej oraz opisuje budowane przez reżysera napięcia pomiędzy dorosłymi a nastoletnimi bohaterami.

Katarzyna Niedurny. O czym trzeba milczeć?

Katarzyna Niedurny recenzuje spektakl Agaty Dudy-Gracz „Będzie pani zadowolona, czyli rzecz o ostatnim weselu we wsi Kamyk” (Teatr Nowy w Poznaniu, prem.: 25.03.2017). Autorka opisuje przedstawienie powstałe z inspiracji opowiadaniem Wiesława Łuki. Reżyserka przenosi akcję z roku 1976 do lat 90., ale od wydarzeń politycznych ważniejsze okazują się dla niej mechanizmy i zasady ustanawiające życie w małej, hermetycznej

społeczności. Autorka zwraca uwagę na interesujący zabieg umieszczenia akcji w trzech planach czasowych, który staje się „komentarzem do życia przedstawionej społeczności”.

HOCKNEY

Zbigniew Mich. David Hockney – scenograf

Zbigniew Mich pisze o twórczości Davida Hockneya, skupiając się na stworzonych przez niego scenografiach. Pierwsze inspiracje Hockneya teatrem autor wywodzi z fascynacji kurtyną i lustrem, która przeniknęła do jego malarstwa. Mich przybliży sposób myślenia o sztuce teatru i o pojmowaniu roli scenografii przez tego artystę. Opisuje pierwsze projekty Hockneya do „Ubu króla” i oper Igora Strawieńskiego, przedstawia obraz jego współpracy z reżyserami, proces powstawania projektów do inscenizacji operowych, pisze o znajomości artysty z Andyem Warholem i związkach z twórcami, które wywarły istotny wpływ na jego twórczość.

OPERA

Marcin Bogucki. Horror na obrotówce

Recenzja opery wyreżyserowanej przez Mariusza Trelińskiego „Umarłe miasto” (Teatr Wielki – Opera Narodowa w Warszawie, prem.: 10.06.2017). W scenografii, kostiumach oraz psychologii bohaterów Marcin Bogucki widzi odwołania do filmów Alfreda Hitchcocka, a w stylu inscenizacji – wyraźną inspirację twórczością Davida Lyncha. Autor przytacza wątki z biografii kompozytora – Ericha Korngolda – i kontekst historyczny dzieła, aby zaznaczyć niewykorzystany przez realizatorów potencjał utworu. Ocenia wizję reżysera jako konsekwentną, ale też powtarzalną w stosunku do jego poprzednich przedstawień.

Jolanta Łada-Zielke. Mistrzowska gra w skojarzenia

Recenzja „Śpiewaków norymberskich” Richarda Wagnera w reżyserii Barrie Kosky’ego (Richard Wagner Festspiele, prem.: 25.07.2017). Łada-Zielke wyłania problemy zawarte przez Wagnera w fabule, dodając pytanie postawione przez australijskiego reżysera o wyniszczające działanie stereotypu. Pokazuje, jak Kosky narusza formę opery, utożsamiając fikcyjnych bohaterów z rodziną i przyjaciółmi kompozytora, który stał się główną postacią w spektaklu. Autorka wskazuje na kilka nie trafionych pomysłów, a dosłowność zabiegów twórcy komentuje negatywnymi reakcjami publiczności.

MUZYKA

Lukáš Jiříčka. Olga Neuwirth – zaklinaczka dźwiękowych potworów

Lukáš Jiříčka pisze o twórczości Olgi Neuwirth, kompozytorki tworzącej muzykę elektroakustyczną. Charakteryzuje oryginalny styl i język artystki, która dążąc ku improwizacji, rezygnuje z brzmień łatwo wpadających w uszy odbiorców. Jej projekty „Kloing!” oraz „Hommage à Klaus Nomi” Jiříčka kwalifikuje do nurtu teatru postspektakularnego, który zakłada krytyczny stosunek do reprezentacji. W dziełach Neuwirth dostrzega refleksje na temat figury autora oraz napięcia między kompozytorem a wykonawcą.

TANIEC

Pamela Bosak. (S)konfliktowani

Pamela Bosak podsumowuje piątą edycję Międzynarodowego Festiwalu Tańca Współczesnego KRoki w Krakowie (12–21.05.2017). Analizuje cztery spektakle: „Antes” Guilherme Bothel, „Living/leaving” Adi Weinberg, „Electrodomestis” Constanzy Macras i Dorky Park oraz „Archive” Arkadiego Zaidesa. Opis i interpretacja poszczególnych scen służy autorce do zestawienia poruszanych przez twórców tematów z hasłem tegorocznej edycji festiwalu – „Skonfliktowani?”. Bosak uważa, że program kuratorki Jadwigi Majewskiej pozwolił skonfrontować widzów z problemami dotyczącymi społeczeństw zagrożonych konfliktami politycznymi, z których wywodzą się zaproszeni do Krakowa artyści.

ZAGRANICA

Agnieszka Sosnowska. Otwarcie granic sztuki

Agnieszka Sosnowska pisze o Kunstenfestivaldesarts w Brukseli (5–27.05.2017). Autorka zaznacza, że ważną cechą festiwalu jest lokowanie poszczególnych wydarzeń w różnych, często nieoczywistych przestrzeniach Brukseli – przykładem takiego działania jest projekt „Time Has Fallen Asleep in the Afternoon Sunshine” norweskiej performerki i choreografki Mette Edvardsen. Sosnowska pisze również o festiwalowej premierze, spektaklu „Gerhard Richter, une pièce pour le théâtre” Mårtena Spångberga, zajmującego się choreografią eksperymentalną. Spångberg pracując z tancerzami, będącymi u kresu tanecznej kariery, zastanawia się nad relacjami między tańcem, sprawnością fizyczną a zawodem tancerza.

Natalia Jakubowa. Festiwal w Awinionie – sagi i nie tylko

Autorka opisuje 71. edycję Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego w Awinionie (6–26.07.2017), skupiając się na kilku spektaklach: „Paryżanach” Oliviera Py, „Zmowie świętoszków” Franka Castorfa, „Pokojówkach” Katie Mitchell, „Ibsen Huis” Simona Stone’a, „Claire, Anton i oni” Françoisa Cervantesa oraz „Memories of Sarajewo” i „In The Ruins of Athens” grupy Le Birgit Ensemble. Autorka definiuje festiwalową publiczność, analizując strategie angażowania percepcji i sposoby przeprowadzania interakcji aktorów z widownią. Podkreśla, że w programie głównym, w którym zgodnie z koncepcją festiwalu przeważać miały sagi, nie zabrakło również „małych historii”.

Tomasz Kowalski. Festiwal ważnych pytań

Tomasz Kowalski pisze o poznańskim Malta Festival (16–25.06.2017). Istotnym kontekstem w rozważaniach na temat prezentowanych spektakli, instalacji i działań partycypacyjnych są cenzorskie działania polskiego ministra kultury, który odebrał festiwalowi dotację ze względu na sprawowanie przez Olivera Frljicia funkcji jednego z kuratorów tegorocznej edycji. Autor omawia spektakle pokazywane w ramach idiomu „Platforma Bałkany”: „Turbofolk” w reżyserii Frljicia (Chorwacki Teatr Narodowy w Rijece) i „Republikę Słowenii” (Instytut Maska i Slovensko mladinsko gledališče w Lublanie) oraz instalację „350 Janez Janša Bottles”. Część tekstu Kowalski poświęca projektom partycypacyjnym spoza głównego idiomu festiwalu.

TEATR W KSIĄŻKACH

Katarzyna Waligóra. Pożądając ikony

Katarzyna Waligóra recenzuje książkę Agaty Łukszy „Glamour, kobiecość, widowisko. Aktorka jako obiekt pożądania” (Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016). Autorka krytycznie odnosi się do wielości poruszonych w książce wątków i przykładów, przy pominięciu tak ważnych kwestii jak kontekst kulturowy, społeczny czy historyczny. Niezależnie od tego Waligóra podkreśla, jak wartościową pozycją jest książka Łukszy i że autorce „udaje się pokazać *glamour* oraz procesy glamoryzacji i deglamoryzacji jako kategorie analityczne, ważne i potrzebne w badaniach nad teatrem”.

Źródło: Redakcja „Didaskaliów”